

מאלפי זהב

אוצר הערות והידושים קושיות וביאורים

לקט ענינים בפשט בהלכה ובאגדה על סדר הפרשה

פרשת ויחי

(פמ"ח טו' ח) וירא ישראל את בני יוסף. הנה מלשון הפסוק מבואר שיכל לראות, וכן מבואר ברש"י בפסוק הבא, שהראה לו שטר אירוסין כו'. וצ"ע שהרי מבואר להלן (פסו' י), ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות. שו"ר באבע"ז וברשב"ם ובחזקוני ובספורנו, שלא היה סומא גמור, אלא שהיה כבד ראייה וראה חלש. וראה דמות אדם, אך לא הכיר דמות פניהם. [והוסיף הרשב"ם, וכן לא יראני האדם, וכתבי ראיתי את דן]. ולכאור' כונתם לפרש ע"פ הפשט, ששאל 'מי אלה', לפי שלא זיהה אותם. [ויל"ע מדוע רש"י מיאן בפירוש זה].

וירא ישראל את בני יוסף - בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה - מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה. צ"ע א"כ מדוע בסוף ברכם, הא אינם ראויים לברכה, לפי שיצאו מהם רשעים. וכ"ת מצד השטר קידושין, הא מה טעם יש בזה שעי"ז יהיו ראויים לברכה.

(טו' טו) גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל - שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב"ה עושה גם על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו - שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. והיינו שזה נקרא גדול, להגדיל כבוד שמים! רק שיהושע שילמד תורה, הוא ריבוי כבוד שמים הגדול יותר.

(פמ"ט טו' ה) וברצונם עקרו שור - רצו לעקור את יוסף שנקרא שור כו'. מדוקדק בלשונו שרק רצו לעקור, אך בסוף לא הצליחו. ומה שמכרוהו וכו', לא היה נקרא עקירה. לפי שבסוף יצא מזה טובה, להחיות עם רב. ואך צ"ע מלשון הפסוק עקרו שור, דמשמע שכך עשו. וכמו שבהרגו איש, הכונה שכך באמת עשו.

(טו' יד) יששכר חמור גרם רבין בין המשפתים - כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובין לו בין התחומין בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא. וי"ל דכמו כן התלמיד חכם, כשמתעייף וכלו כוחותיו, הרי הוא מוריד את הראש על הסטנדר, וכשמתעורר ממשיך ללמוד.

הריגת עשו ע"י חושים

(טו' כא) נפתלי אילה שלוחה. איתא בסוטה (יג ע"א) ובמדרש כאן (צו, כא) שכאשר עשו עכב את קבורתו של יעקב, והתוכח וכו' [שהחלק שנשאר אחר קבורת לאה שייך לו], נפתלי קפץ למצרים כאיל, להביא את השטר מכירה. אך לבינתים, בא חושים בן דן שהיה חרש. וכשראה את עשו מונען מלקבור את יעקב אבינו, דקרו בידו על צוארו, והתיז את ראשו, ונפלו שתי עיניו על מיטתו של יעקב אבינו. ויעקב אבינו פתח את עיניו וראה נקמה ושמחה, שנא' ישמח צדיק כי חזה נקם (תהלים נח יא), ונתקיימה נבואת רבקה שאמרה למה אשכל גם שניכם יום אחד. שהיתה קבורתן ביום אחד.

וידועה הקושיא, מפני מה רק חושים בן דן הרג את עשו, ואלו שאר השבטים שהיו גיבורים גדולים, לא הרגוהו על כך.

ואאמו"ר שליט"א הביא מהמהר"ל (בח"א בסוטה. וכע"ז ידוע בשם הגר"ח שמואלביץ זצ"ל), שביאר שמפני שהשבטים לא חשבו מתחלה שיגיעו למצב זה, ממילא כאשר באו עם עשו בדברים, כבר הורגלו לראות את מיטת יעקב מונחת כך, וע"כ לא היה אצלם התפעלות כ"כ. משא"כ חושים בן דן שלא שמע כלום, לא היה לו כאן את כח ההרגל, וע"כ מיד כאשר ראה את מיטת יעקב מונחת, חמתו בערה בו. [ושמעתי עוד ביאור בזה (מא' גברא אלימא), שברוך כלל, קודם שמתחילים באלימות, נהוג לפתוח בויכוח. משא"כ חושים בן דן שלא יכל לדבר, ניגש מיד לתכלית...].

ויתכן לבאר באופ"א ע"פ הידוע (כ"ה ברש"י בחולין נח ע"ב כל יתר כנטול דמי ע"ש) שהבעל מום באבר אחד, עפ"ר יותר מוכשר בשאר איברים [וטעם הדבר הוא, שכחו וכשרונו שאינם צריכים לשמש לאותו אבר החסר לו, מנוצלים יותר לשאר איברים]. ולכך חושים בן דן שהיה בעל מום ב' פעמים, בשמיעה ודיבור, היה גיבור גדול יותר מכולם. [שהרי עצם הכח הגדול שהיה לשבטים, היה גם לבניהם, וכדאיתא במדרש (פ' ויגש) שמנשה עזר ליוסף כנגדם. ומבואר ספר הישר (פ' ויגש) שמיום שנלחם אברהם עם המלכים, נתנה גבורתו לזרעו].

התוכחה והמוסר הוא הברכה הגדולה

(טו' טו) איש אשר כברכתו ברוך אתם. בדרשות רבינו יונה כתב, דאף שלא מצינו שבירך את שמעון ולוי, התוכחה והמוסר הוא הברכה הגדולה ביותר, כמש"כ (במשלי כד, כה) למוכיחים ינעם ותבוא עליהם ברכת טוב. וכ"מ כאן מהאזה"ח.

ולפ"ז נתיישב לי קושיא, אשר נתקשתי בה כמה שנים. דהנה מבואר בפסחים (טו ע"א) מעשה בבני בתירא שחסרו ידיעת איזה הלכה, וכאשר הלל הזקן הזכירה להם, מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם. והיה דורש כו'. התחיל מקנטרן בדברים, אמר להן, מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם, עצלות שהיתה בכם, שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון.

ולכאור' צ"ב דהא מינוהו לנשיא וא"כ איך אינו מכיר להם טובה ומוכיחם כ"כ. ואאמו"ר שליט"א תירץ, שמאחר ועתה הוא הנשיא, הרי מוטל עליו התפקיד של להוכיח. ולפ"ז הרבינו יונה א"ש, שהלל עשה כן משום דאין לך ברכה גדולה מהתוכחה והמוסר, ואין לך הכרת הטוב גדולה מזו.

(פ"ג טו' יג) וישאו אתו בניו - ולא בני בניו, שכך צום אל ישאו מטתי, לא איש מצרי, ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען, אלא אתם כו'. הא דנשאוהו בניו, אף שבעלמא מקפידים (בעיקר בירושלים) שהצאצאים אפי' לא מלויים, וכ"ש שאינם נוגעים במיטה. נראה פשוט דהיינו משום שכל מה שתמיד אין הצאצאים מלויין, הוא מפני המזיקים שנוצרו מטיפות ש"ז דחזא לאונסיה (ע"י עירובין יח ע"ב), שיכולים לבא עתה להזיק את הצאצאים המלויים, וכידוע. אך לגבי יעקב אבינו שהיתה מיטתו שלמה, שמעולם לא יצאה ממנו טיפה לשוא, וראובן היה ראשית אוננו. לא היה שייך טעם זה כלל.

(טו' כה) פקד יפקד אלקים אתכם. איתא בילקוט (פ' שמות רמז קעד) שכאשר משה אמר בשם הקב"ה, פקד פקדתי אתכם. עמ"י האמינו, לפי שהיה סימן לישראל, כל גואל שבא בלשון הזה, שהוא גואל של אמת. שכך אמר להם יוסף, פקד יפקד אלקים אתכם. וצ"ב איך הוא סימן, הא כיון שסימן זה היה מסור בידם, מנא להו שאותו גואל לא ידע מסימן זה. ובאמת בפרקי דר"א (פמ"ח) משמע שרק סרח ב"א ידעה מסימן זה.

חלק מההערות שנתקבלו על גליון פרשת מקץ

העיר אאמו"ר שליט"א, שהביאור שהבאנו **שהעצה של יוסף היתה חלק מפתרון החלום**, כ"כ הרמב"ן (פסו' ד) וז"ל, איננה עצה, כי הליועץ למלך נתנוהו, רק בפתרון החלום אמר כן כו' ע"ש. וע"ע באוה"ח ובאלשיך שהלכו בדרך זו. וע"י במהרי"ל דיסקין מה שביאר בזה ביאור נפלא, ואכ"מ.

במש"כ לדון **מאי קמ"ל בזה שנתעורר ביתנים**, ולא חלם ב' החלומות ברציפות. הביא ה"ה יהודה מושקט שליט"א מהגר"ד פינשטיין שליט"א, די"ל שאם היה חלום הכל בפעם אחת, לא היה את ענין ועל השנות החלום וגו'. דבמאי נחשבים כב' חלומות, אם לא שהופסק ע"י שנתעורר.

במשה"ק **מדוע נאסרו בתיבה בתה"מ**, הרי היו רובם חשוכי בנים. העירני ידידי ה"ה משה פרחי שליט"א (מת"א), דלכאו' שם היה ציווי מיוחד, וע"כ נאסרו אף חשוכי בנים, ואף הבהמות נאסרו. ולכאו' אפשר לתרץ עפ"י משה"ק ה"ה הנ"ל שליט"א, מדוע אין לומדים משם לאסור בזמן שהעולם בצער. לפי ששם היה הוראת שעה מיוחדת.

בענין הקושיא **מדוע יעקב לא חש לפתיחת פה לשטן**, כאשר אמר, 'ואני כאשר שכלתי שכלתי'. העיר ידידי ה"ה אשר הכהן שליט"א, שהקושיא היא רק לפרש"י. אך לפי מה שביאר הרמב"ן, שיעקב אמר, לא תוכלו להוסיף עלי שכול, כי כבר שכלתי. לפי"ז אין כאן כלל פתיחת פה לשטן. **ואפי' לפרש"י**, הלא כתב לעיל (מב, לו) עה"פ אותי שכלתם, כל מי שבניו אבודים קרוי שכול. וכאן כתב, עד שובכם אליה שכול מספק. **וא"כ** י"ל שיעקב לא דיבר על העתיד, אלא על ההווה, שהוא שכול מבניו האבודים. ובעיקר מה שהרמב"ן הביא שכמהו וכאשר אבדתי אבדתי (אסתר ד טו), כלומר כבר אני אבודה ואם ימיתני לא יוסיף עלי אבדון. יש להעיר שבגמ' במגילה (טו ע"א) מבואר שכינה בזה, כשם שאבדתי מבית אבא, כך אובד ממך. ואדרבה משמע שכן דברה על העתיד. ואולי הגמ' אומרת כן כדרש, והפשט הוא כדברי הרמב"ן. ויל"ע.

במשנ"ת **שבתחילה הרעב היה רק במצרים**, וע"כ היה לבני יעקב אוכל. ורק אח"כ כשמצרים לקחו התבואה, נחסר אף בשאר ארצות. הנה בפסוק משמע כך (מא, נו), והרעב היה על כל פני הארץ וגו' ויחזק הרעב בארץ מצרים. דמשמע שהיה רעב בכל העולם, אלא שבמצרים היה חזק יותר. ולמשנ"ת הכונה שיעקר הרעב היה במצרים, וע"י נגרם רעב בכל העולם. **ושו"ר** כעין יסוד הדברים באלשיך שאמנם כתוב (פסו' נד) ויהי רעב בכל הארצות, אך בתחלה היה הרעב כאשר אמר יוסף שהוא במצרים בלבד, אלא שאחר כך נתפשט ויהי רעב בכל הארצות. אך צ"ע לפי"ז מהו שאמר יעקב, שילכו לקנות אוכל, כדי שלא להראות עצמם בפני בני ישמעאל כו'. הא לכאו' אף לבני ישמעאל עדיין היה אוכל. ולולא ביאור הנ"ל היה יתכן לומר שאע"פ שלכולם נרקבה התבואה, וכמש"כ רש"י, מי"מ נעשה נס לבני יעקב שלא נרקבה להם, אלא נתקיימה להם בנס. אך למשנ"ת שיעקר הרעב היה במצרים, לכאו' לא מצאנו שנירקבה התבואה אף בשאר ארצות. וע"י.

חלק מההערות שנתקבלו על גליון פרשת ויגש

בקושיא **מדוע יוסף לא שאל האם יצחק חי**, האיר ה"ה אריאל גרין שליט"א (מאופקים) שבדעת זקנים לעיל פ' מקץ (מג, כז), עה"פ, השלום איבכם **חזקן** אשר אמרתם העודנו חי. ביאר שיוסף שאל בשלום יצחק זקנו, אך הם השיבו לו על יעקב שעודנו חי, שיבין שיעחק אינו חי. לפי שאין משיבין על הקלקלה כדאייתא בריש פסחים (ד ע"א) אייבו קיים אמא קיימת. ולפי"ז א"ש מדוע כאן לא הוצרך לשאול על שלום יצחק, כי כבר נודע לו שמת.

בגדר חיוב כבוד אבי אביו, העיר ה"ה גרשון ר. שליט"א, לדברי הפתחי תשובה (יו"ד סי' רמ סק"ט) שכתב לדון דכל דין קדימת כיבוד אב לאם מסבוא דאתה ואמך, הוא דווקא במלאכות שחייבת אישה לבעלה, אך בעלמא אין לבן להקדים האב. **נבואמור** המוסגר, חזינו מדבריו שאפי' בשקולין אין סברא זו מכרעת לשא"ד כאשר לגבי דברים אלו אין אחד מהם עדיף. וכ"ש שלא תכריע להקדים הדבר הקל מסברא זו. ולפי"ז ודאי שאביו קודם לכהן וכדו'. **ומדבריו** נתעוררתי לנפק"מ נוספת בין ב' המהלכים, האם אמו קודמת לאבי אביו, לפי שכבודה חמור. או שהוא קודם לה, שהרי היא חייבת בכבודו, ואתה ואמך כו'. דלפי המהלך שאומרים סברא זו רק בשקולין, א"כ כאן שאינם שקולין, שפיר תקדום היא, שכבודה חמור. אך לפי המהלך שכבוד אביו קודם לכבוד אבי אביו, מאחר שכל החיוב לכבודו הוא מכה האב. א"כ כאן שחיוב כבוד אבי אביו אינו מחמת האם אלא מחמת האב, יש מקום לומר שהוא יקדום.

במש"כ שדינה היתה בבטן רחל, ויוסף היה בבטן לאה, **וע"י תפילת לאה נתחלפו העוברים**. אמר מוח"ז הגרמ"ב שלפוברסקי שליט"א, שלפי"ז מבואר היטב מדוע לגבי דינה לא כתוב **ותהר ותלד בת**, (אלא כתוב **ואחר ילדה בת**). משום שבאמת לא לאה הרתה אותה. **והעירו** לדברי הדע"ז והטור בע"ת, שכתבו דמטע"ז שנתחלפו, היה מותר לשמעון לשאת את דינה, לפי שבאמת היא בת רחל, וע"כ אינה אחותו מהאם. **ונבעבר** פלפלו מזה לגבי הנידון שדנו הפוסקים לגבי אם פונדקאית וכו', דלכאו' כאן משמע שאע"פ שלמעשה נולדה מלאה, מ"מ נקראת בת של רחל, ואכמ"ל]. **ובעיקר** הא דנתחלפו ודע"כ נקראת דינה בת יעקב, משום שכבר בתחילה היתה נקבה. הקשה ידידי ה"ה אשר הכהן שליט"א, דא"כ מדוע יוסף נקרא בהמשך הפסוקים (פסו' יט) בנה של רחל, הא נוצר ע"י לאה. ויל"ע.

בענין בין **'החומות' בלשון רבים**, ציין ה"ה חיים אלחנן הלר שליט"א, שמש"כ ששמעתי שהיו כמה חומות למצרים, כ"כ הרד"ק להדיא, ז"ל, כשבאו בחומה החיצונה וקודם שנכנסו בתוך החומה הפנימית נולדה. אך הרשב"ם בב"ב (קק ע"א ד"ה דאמר) כתב, ולידתה בין החומות כלומר בתוך מצרים. **ולכאו'** זוהי ג"כ כונת רש"י שכתב בפ' פנחס (כו, נט), כשנכנסו לתוך החומה ילדתה. שהכונה לתוך ההיקף של החומה, ולא"ד בתוך עובי החומה. אך אינו כדבריו כאן. **וה"ה** משה חליוה שליט"א אמר דיתכן שהכונה היא שלא היה צוה"פ אלא היה פרוץ מלמעלה, ובין החומות, היינו החומות שמב' צידי הפתח. ובוה מיושב ג"כ לשון רש"י בפ' פנחס. וע"י בענפי משה (עירו"בין סי' נא) שהאריך בענין אם היה למצרים דין של רה"ר לגבי עירוב. שבפשיטת היתה פרוצה בכ"מ, ואכ"מ.

במשנ"ת ליישב הסתירות בענין **אם התורה מעגלת מספרים**, שכאשר התורה אומרת מנין על דבר שהיה, בהכרח היא מדייקת שיהא בדיוק, שלא יהא הסיפור שקר. העירו כמה ת"ח שליט"א שבתורה תמימה הביא מהרא"ש שלהי פסחים (סי' מ) שהכתוב אינו מדקדק בחסרון אחד, ובסו"ד כתב, כיוצ"ב כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. ומבואר להדיא שאף לגבי המציאות, אין התורה מדקדקת להחסיר אחד. וע"כ מש"כ הוא ביאור בדעת הגמ', [שלכאו' מכאן נראה שהתורה מדקדקת, ומאידך במקומות הרבה רואים שדרך התורה לעגל]. **וה"ה** גרשון ר. שליט"א קאמר באופ"א שכאן הגמ' איירי עה"פ כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש, שבפרטן אתה מוצא רק ל"ב. וכאן ל"ש לעגל המספר שיהיה ל"ג. והנה באמת הרא"ש איירי עה"פ כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, ולפ"ד ה"ה הנ"ל שליט"א א"ש, שכאן כן שייך לעגל. אך צ"ע מה באמת ישיב הרא"ש על הפסו' הנ"ל כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש, שע"ז הגמ' מדקדקת. **וה"ה** א"ל ה. שליט"א העיר לדברי האבן עזרא שביאר שיעקב נכלל בחשבון השלשים ושלש, והראיה ע"ז שאמר בתחלה יעקב ובניו. ומה שכתוב, כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש (שמות א, ה), דע כי הכתוב לא חשש להוציא אחד משבעים. **ובעיקר** הענין אציין למה שמצאתי בפרד"א (פלי"ט) שמאחר והיו ע' חסר אחת, הקב"ה נכנס עמהם במנין ועלו למספר שבעים, לקיים מה שנאמר 'אנכי ארד עמך מצרימה'. וצ"ב היאך יתכן לכלול את השי"ת בלשון, **כל הנפש לבית יעקב** הבאה מצרימה שבעים. ולפי"ז מיושבת אף דעת הרא"ש.

במשה"ק **מדוע הוצרך להזכיר את לבן הרשע**. ביאר ידידי ה"ה ח"א הלר שליט"א קאמר, שהתורה רצתה לומר מי היתה שפחת כל אחת. ולא יכל לקוראם שפחות, לפי שעתה כבר היו נשי אביו, [כמש"כ התיוב"ע (ל, ד) דשיחרון קודם שנשאם. אך ע"י רמב"ן עה"פ (לז, ב) נשי אביו, ואכ"מ]. והנ"מ בזה, למה שמשמע בפ' ויצא (ל, ג) שהאמהות גידלו אף את בני השפחות.

בקושיא **איך נתגלגל ע"י ברכתו של יעקב, שיעלו המים לקראת פרעה**, שע"י עשה עצמו לעבדו. העיר מוח"ז הגרמ"ב שליט"א הנ"ל, שבספר 'כרם חמד' ביאר שיעקב עשה זאת כדי שיוכל להנות ממי היאור, ע"י שפרעה יעשה שם צרכיו בקביעות, וע"כ יבטל ממנו שם עבדו כו', ע"ש. והיו שהציעו לבאר באופ"א שכשם שהקב"ה נתן מקום למינים לרדות, וישרים דרכי ד' וגו' ופושעים יכשלו בס. כך אי"ז חסרון במה שיעקב נתן לפני פרעה אפשרות לחטוא. וה"ה משה חליוה שליט"א אמר דאדרבה, ע"י ברכת יעקב, נגנרמה המפלה הגדולה של פרעה, ע"י הביון שנעשה לו שם ע"י משה, וכן כל המכות שנעשו ביאור.

הנני להודות לכל המעירים שיחיו, אשר הועילו מאוד בבירור וליבון הרבה ענינים.

ולהתנצל על שמקוצר המקום לא יכולתי להכניס רק חלק מכל משנ"ת עם כאו"א.

אשמח מאוד בהערות ותגובות [והשגת הגליון] בפל"י - 0533130380